

אדמה חרוכה

מה קורה כשאזרחי ישראל מגלה שבדואים השתלטו על הקרקע שלו בנגב? בניגוד לגבעת האולפנה, במקרה הזה המדינה לא משקיעה מאמץ כדי למצוא פתרון ראוי לבעלי הקרקע היהודים או לתושבים הבדואים

4 משה רונן

◀
"לא ידעתי בכלל שבדואים
התיישבו על הקרקע". איסמעילוף
עם המסמכים שמוכיחים את
הבעלות על השטח

קרבות הקרע

משה רונן | צילום: ישראל יוסף

שנה: 1935. שלושה יהודים ציונים, יוצאי פרס וסביבתה, מחליטים לרכוש קרקעות בארץ הקודש. הם מאתרים שיח' בדואי בשם חוסיין סאלם אבו קואף, משלמים לו ומקבלים שטח של 654 דונם בנגב. כמעט 80 שנה לאחר מכן מגלים צאצאיהם שעל השטח ששייך להם הוקם כפר בדואי, ואין להם כל כוונה להתפנות. "זה בדיוק כמו גבעת האולפנה", טר ענים המתישבים, "רק שהפעם מדובר בכדואים שהשתלטו על ארמות יהודים".

לאנגליה. ב־22 ביוני 1935 קנו שלמה ואחיו שמחה, יחד עם בחור בשם צבי אמינוף, חלקה של 654 דונם בנגב. לאחר שהלך לעולמו, ב־1944, הוריש את הקרקעות לשני בנים, ואלה הורישו אותם לבניהם. "כל השנים ידעתי שלאבי יש קרקעות בנגב, אבל לא התעניינתי בהן כל עוד הוא חי", מספר מארק איסמעילוף. "גם אחרי מותו, לפני 16 שנה, לא גיליתי עניין מיוחד בקרקע באמצע המדבר, ולא ידעתי שבדואים התיישבו עליה בשנים האחרונות. עד שאנשי עמותת רגבים איתרו אותי וסיפרו שחמולת אבו קוידר הקימה על הקרקע

מצד אחד: אזרחים ישראלים שתובעים לקבל את הקרקע שרכשו בנגב. מצד שני: בדואים שהשתלטו על השטח ומוכנים להתפנות אם רק יגיידו להם לאן. ובתווך המדינה, שהייתה להוטה כל כך לספק פתרון בסוגיית גבעת האולפנה, והפעם לא מתאמצת למצוא מוצא

הצטרפנו השבוע לעו"ד מארק איסמעילוף (59) כסויר ביישוב הכדואי אל־זרנוג שממזרח למושב נבטים בנגב. הייתה זו הפעם הראשונה שהוא צעד על הארמה שירש מאביו. ארמה שמעולם לא זכה להתישב בה. איסמעילוף, אב לשמונה וסב לחמישה, נולד בדרום אפריקה לפני 59 שנה וגדל בבריטניה. בגיל 24 עלה ארצה מטעמים ציוניים ושימש כיועץ משפטי בסוכנות היהודית. סבו של מארק, שלמה, היה ציוני אמיתי ששאף כל חייו לעלות ארצה. לפני כתשעים שנה מימש את חלומו, אבל לאחר שעסקיו כשלו הוא ירד

שלי יישוב בלתי מוכר ששמו אל־זרנוג. למרות שחלקי בירושה אינו גדול, מדובר ביותר מ־37 דונם ששייכים לי". עמותת רגבים נוסדה לפני כשש שנים כתגובה של הימין על פעולות שלום עכשיו בשטחים. "ראינו שהם מאלצים את המדינה לשחק את המשחק המשפטי נגד המתנחלים", אומר עמיחי יוגב, רכז העמותה בדרום, "והחלטנו לעשות אותו הרבר לגבי בנייה בלתי חוקית בתחומי המדינה". יוגב הוא התשובה של רגבים לדרור אטקס, לשעבר סייר הבנייה של שלום עכשיו ושל עמותת

**חיה נח: "המתנחלים
יושבים היכן שהם רוצים,
יש להם מים וחשמל
וכבישים. לעומת זאת יש
לך בדואים שחיים בתת
תנאים ומוכנים להתכנות
אבל אין להם לאן"**

עמיחי יוגב

**עמיחי יוגב מ"רגבים":
"ראינו ששלוש עכשיו
מאלצים את המדינה לשחק
משפטית נגד המתנחלים
והחלטנו לעשות אותו דבר
לגבי בנייה בלתי חוקית
בתחומי המדינה"**

יש דין בהתנחלויות. תפקידו של יוגב הוא לסייר בנגב, לתעד כל בית חדש שהברואים בונים בשטחים הפתוחים – ולהעביר את הראיות לידי עורכי הדין של העמותה, אברהם פלמון ועמיר פישר, שיפעילו את המערכת המשפטית. מטרתה המוצהרת של העמותה הן: "קביעת סדר יום יהודי וציוני למדינת ישראל", "שמירה על אדמות הלאום" ו"מניעת השתלטותם של גורמים זרים על המשאבים הטרייטוריאליים של העם היהודי".

"המדינה שותפה לגזל"

קל להגיע לאל-זרנוג. נסיעה לא ארוכה מבאר שבע מזרחה, על כביש 25 לדימונה, מובילה אותנו לצומת אבו קווידה. וכשפונים שמאלה ועולים על גשר שנבנה מעל מסילת הרכבת לדימונה, מגיעים אל היישוב. יש בו בתים חד קומתיים עלובים – וגם בתים מפוארים יותר. על חלק גדול מהגגות יש פאנלים סולריים להפקת חשמל מהשמש.

לצד הבתים הפרטיים יש גם מבני ציבור שהוקמו על ידי המדינה: במתחם מוקף שדרת ברושים נבנו מרפאה, בית ספר וגן ילדים. בעזרת עמותת רגבים פנו איסמעילוף ועוד שלושה יורשים של הקרקע לבית המשפט המחוזי בבאר שבע בעתירה מינהלית לפינוי הקרקע והריסת כל המבנים שנבנו עליה. העתירה הוגשה נגד ראש הממשלה בנימין נתניהו, שר הפנים אלי ישי, הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה, היחידה הארצית לפיקוח על הבנייה שבמשרד הפנים, הרשות להסדרת ההתיישבות הברואית בנגב ונציג הברואים, עלי אבו קווידה.

בעתירה כותב עו"ד עמיר פישר בשם איסמעילוף והיורשים הנוספים (שושנה בן-דוד, רות לוי ושלמה שמואלי) כי "חרף ההשתלטות העבריינית על האדמה הפרטית, ולמרות הצהרות המדינה לפיהן בנייה מסוג זה הפוגעת בזכות הקניין של הפרט עומדת בראש סדרי העדיפויות של רשויות האכיפה, נמנעו הוועדה המחוזית ויחידת הפיקוח הארצית מלממש את סמכויותיהן ולפעול להריסת המבנים, שנבנו כולם ללא היתר. במקום לבצע את תפקידה ולפעול לאכיפת החוק ולפינוי הגולנים, חברה המדינה לעבריינים והפכה לשותפה במעשה הגזל כאשר נתנה ביישוב הבלתי מוכר מבני ציבור".

בשנת 1998 חתמה המדינה על הסכם מסגרת עם הברואים מחמולת אבו קווידה, כדי להעביר אותם לעיר הברואית רהט. בעתירה נטען כי ההסכם נפתח בהצהרת הברואים שהם יושבים על הקרקע עוד מלפני קום המדינה. עמותת רגבים טוענת כי זוהי הצהרה חסרת שחר.

לעתירה מצורפים תצלומי אוויר של הקרקע, ובהם רואים כי בשנת 1956 ובשנת 1968 הוא היה ריק לחלוטין. בתצלום משנת 1980 נראים אוהלים בודדים. בשנת 1989 נראית כבר התחלה של יישוב. בשנת 2000 כבר עומדים על השטח כמה עשרות בתים ובתצלום עדכני נראה יישוב מפותח, עם מבני ציבור, בית ספר וכ-300 בתים צמודי קרקע.

בשנת 1998 הציעה המדינה לכל ברואי שיסכים להתפנות מהאדמה הפרטית של הטבות – מגרש חלופי לבנייה בעיר רהט, מענק כספי עד 100 אלף שקל, מענק נוסף של 35 אלף שקל ל-30 המשפחות הראשונות ועוד הטבות נרחבות. בהסכם התחייבה המדינה לא לבצע צווי הריסה על השטח עד שהבי רואים יעברו לבתיהם החדשים.

מאז לא עברו הברואים לבתים חדשים בשל התנגדות עיריית רהט. העירייה טענה כי המגרשים שבתחומה נועדו לזוגות צעירים תושבי העיר, ובשל הריבוי הטבעי הגדול אין די מגרשים בתחומי העיר. עוד טענה העירייה כי מעבר חמולת אבו קווידה לרהט יגרם לסכסוך בין משפחות.

לפי העתירה, בכך שהפינוי מעוכב במשך שנים ארוכות, עד למציאת מגרשים חלופיים, "קש" רה המדינה קשר עם העבריינים, במסגרתו הפכה המדינה לשותפה במעשה הפלישה, הסגת הגבול והבנייה ללא היתר... בכך הפכה המדינה מאוכפת החוק לשותפה פעילה בגזל האדמות הפרטיות מידי בעליהן".

לא מוצאים מקום

בתגובה שהגישה המדינה לבית המשפט בבאר שבע, באמצעות עורך הדין יערי רואש, נטען כי יש קושי למצוא מקום חלופי לבני שבט אבו קווידה, המונים כ-3,000 איש. המדינה סבורה כי כדי ליישב אותם יש צורך בכ-400 מגרשים. עוד נטען כי ההסכם עליו חתמה המדינה עם הברואים בשנת 1998, לפינויים מהשטח אל העיר רהט, הוא חסר תוקף משום שלא אושר מעולם על ידי הנהלת מינהל מקרקעי ישראל, ובהסכם הובהר כי הוא כפוף לאישור כזה.

"המקרה הזה אינו שונה מהיישוב מיגרן או גבעת האולפנה", טען עו"ד פישר בדיון שנערך החודש בפני השופטת רחל ברקאי בבית המשפט המחוזי בבאר שבע. "בשני המקרים היה מדובר באדמות פרטיות שנבנו עליהן מבנים ללא היתר לפני שנים רבות. בשניהם המדינה טענה שהיא מתכוונת לפנות את המבנים, כפי שהיא עשתה במקרה של העתירה שלנו. בשניהן, כאשר התברר לבית המשפט שהמדינה אינה מבצעת את תפקידה ואינה הורסת את המבנים, הוא הורה למדינה להרוס את המבנים – ומיד לאחר ההוראה הזאת המדינה

פעלה בקצב הנכון והרסה או הורסת את המבנים ממש בימים אלה".

אריאל דלומי, סמנכ"ל מכון הנגב, עמותה המ־סייעת לברואים, אומר כי שבת אבו קווידר מעולם לא טען שהקרקע שייכת לו. "זהו אחד המקרים היחידים של כפרים בלתי מוכרים, שהברואים עצ־מם אינם טוענים לבעלות על הקרקע", טען, "הם מוכנים לעבור מרצונם למקום אחר. רק שימצאו להם פתרון".

אלי עצמון, לשעבר סגן ראש מינהלת הברואים, אומר כי יש בנגב עוד אלפי דונמים בבעלות יהודית, שהבעלים – כלומר היורשים – כלל אינם יודעים שאבותיהם רכשו אותם. בנוגע לשבת אבו קווידר מספר עצמון כי אבי המשפחה התיישב בשעתו על הקרקע משום שבעליה היהודים לא השתמשו בה – ומאז מנסה השבת למצוא לעצמו מקום אחר בנגב, ללא הצלחה.

הבית שלך נבנה על קרקע שלך, שאלתי תושב מקרי משבת אבו קווידר, שפגשתי באל־זרנוג. "זה בלגן גדול", השיב. אז מה הפתרון? "אולי אנחנו עוברים לגור ברהט". מתי? "זה בלגן עוד

יותר גדול".

בסופו של דבר, מדובר בעוד סוגיה פוליטית. אל־מלא יוגב וחבריו, סביר להניח שרוב בעלי הקרקעות היהודים לא היו מטריחים את עצמם לבתי המשפט. גם אם ינצחו, איש אינו מבטיח שיעשו שימוש כלשהו בקרקע, אבל במדינה שבה הכל פוליטי, שום דבר לא חשוב כמו הפרינציפ, כמו שהסבירו ברגבים: "דין אל־זרנוג כדין גבעת האולפנה".

"המתנחלים יושבים היכן שהם רוצים, וגם אם זה לא חוקי עדיין יש להם מים וחשמל וכבישים", אומ־רת חיה נח, מנכ"לית בהתנדבות של פורום רו קיום לשוויון אזרחי. "כשהם מתפנים, כמו במקרה של האולפנה, אחרי אינספור דחיות והוראת בג"ץ, הם מקבלים בתים חלופיים בשטח סמוך ובעלויות של מיליונים. לעומת זאת יש לך ברואים שהם אזרחי המדינה שיושבים בתחומי הקו הירוק, ולא רק שהם לא נהנים מכל השירותים הללו וחיים בתת־תנאים, במקרה של אל־זרנוג הם גם מוכנים להתפנות. אבל להם איש לא מציע ניסור בתים ובתים חלופיים, ואיש לא מחכה שהם יתרכזו ויסיכמו להתפנות. אין להם לאן ללכת". ●

**מה הם היו אומרים: "בלי קרקע
אין לך עמידה, ואין לך דת, ואין לך מזון
לגוף ולנפש" | נחום סוקולוב**

